Szamaras és disznó
történetek

Drumácné kordéja

A régi falusi zenekarok néha Székelykevéről Hertelendyfalvára és Sándoregyházára is eljártak muzsikálni. Nagy volt az igény irántuk, s mikor melyik banda volt szabad éppen, vagy hogy mennyiben tudtak velük megalkudni, azt bérelték fel. Lakodalmakba, táncba, leánykérőbe, névnapolásra, sőt még disznótorba is elhívták őket; mindezt a gazda tehetőssége szerint.

Akkortájt Hertelenden Baka Laji zenekara, Székelen Makrai József vagy Pocok Béla zenekara volt a leghíresebb. De rajtuk kívül több jó képességű muzsikusbandájuk is volt.

Ha a szomszéd faluba invitálták őket, általában ősz és tavasz között, hát napközben még gyalog is által vergődtek a szomszéd faluba, vagy felkapaszkodtak valamely arra induló lovas szánra vagy lovas kocsira. Azonban a lakodalom végén bizony legtöbbször gyalog kellett hazamenni.

Egyszer egy hosszú, fárasztó ivánovai lakodalom végigmuzsikálása után Hathat Antal (Ambrus) a bőgőjével, Makrai Jóska bácsi, a hegedűs és Rancz Péter, a kontrás készülődtek hazafelé. Akkor épp senki józan ajánlkozó nem akadt, aki szekérderékon legalább a székelyi határig elszállítsa őket, így maradt megint a gyaloglás. Nagy tél volt, borzasztóan fagyott; szemükbe húzták a kalapjukat, és a csikorgó hóban hónuk alá csapott hangszereikkel nekivágtak gyalogszerrel... Akkoriban csak hánt utak léteztek: hol a kocsiúton, hol toronyiránt, a mezőn és a szántóföldeken át lépdeltek hazafelé. Amikor már Beresztócot elhagyták, már az Isten hidege vette meg őket. De hirtelen kocsizörgésre lettek figyelmesek.

A tanyáról az öreg Drumácné veretett utánuk szamaras kordéjával, igyekezett Székelyre, a vasárnapi misére.

Bevárták az út szélin, s bizony felkérezkedtek. Drumácné szabaddá tette a saroglyát, felpakolta hangszerestül őket. De a kordé elég kicsi volt, Hathat Antal bácsit, aki meg nagydarab ember volt, a kordé lenyitott végére ültette.

Ahogy indultak volna meg, hát a szamár könnyebbnek bizonyult, mint Antal bácsi... A szegény pára hiába kaszált a lábaival, a kordé nem mozdult. Mikor a szamár mégis lendületet vett volna, egyszer csak a levegőbe emelkedett, mint egy kútágas üres vödörje! Elkiabálta magát Drumácné:

– Szökj le, Antal, gyorsan, me emelëd mëg a szamaramot!

Antal bám előbb nem értette, miért verődik le a két lába minduntalan a földre, visszaszólt, gondolta valami kátyú az oka! De másodszor már leszökkent, mert észrevette magát, s a szamár lepottyant...

Nem volt mit tenni: a füles húzta a kordét, Antal bá pedig némi bűntudattal baktatott mellette, de aztán egykettőre jókedvük kerekedett, harsány nevetésbe fogtak... A faluba beérve már a Rákóczi-indulót énekelték...

A tényleg mestër

Történt volt, hogy az egyszeri *bododáj* legény, úgy harminc és negyven év közötti, nagy hirtelen megnősült!

Előzőleg Szerbiában kubikolt, valahol az Isten háta mögött, s ott megismerkedhetett valami leányzóval, egy gömbölyded *vërcánkával*. Otthon aztán bejelentette, hogy megnősül.

Nagy volt az öröm, mert már jó ideje keseregtek a szülők, hogy vénlegény a fiuk. Most aztán boldogan csináltak helyet a fiataloknak. A menyasszonynak való, bár egy kukkot se értett magyarul, mégis kedvesnek mutatkozott. Talpraesett volt, és pár napon belül már jó napot köszönt, s néhány hétre rá, néhány alapszó megtanulása után már meg is indult a „székelyesedés" útján.

A legény pedig nagy végre időt szakított arra is, hogy elmenjen a szinte második otthonának tekintett kedvenc kocsmájába, és a baráti társaságot meghívta egy körre.

– Na! Igyunk ëggyet, me' akkor láttok itt legközelebb, ha mëglësz az első gyermëk! – mondta boldog arccal, s tartotta a fogadalmát...

Néhány hónap elteltével aztán nagy hirtelen beállított a kocsmába. Egy-kettő körbeülték a régi ivócimborák, barátok, meg akik még ott sertepertéltek a környéken. Heves volt a hangulat!

– Mëgszëgted a fogadalmad?

– Kitëtte az asszony a szűröd, mi?

– Na, te, mondod-ë, mi újság?

Válaszolt boldog mosollyal az arcán:

– Hát nem mëgmondtam, embërëk, hogy mikor jövök legközelebb? Mëgszületett a fiam!

A pincér csak hordta az italt. Lett örömünnep, gratulációval, koccintgatásokkal, hátba veregetésekkel. S csak úgy záporoztak a kérdések:

– Hogy vót, mint vót? Hány főpróba vót eddig? Mëjen a házastársi élet?

De aztán az ugratások: ki tudja, hogy mitől lesz a gyerek? (Merthogy volt, aki még úgy tudta, hogy a szék lábától.) De kezdett meredek lenni a legényemberek hangulata... Ugratni kezdték, hogy elég korán jött a baba, s hogy tud-e jól számolni!

A fiatalembernek kellemetlen lett...

– S hát, úgyë, melyik hónapban ës vëtted el a menyasszonyt?

Majd:

– Hogy ës van ez, hány hónapra születik a baba; kilenc hónapra?

Gyülekezni kezdtek valami gyöngyöző ráncfelhőcskék az egyszeri homloka fölé, de tudta, hogy ugratják.

– Hát van, hogy jóval előbb mëgszületik...

– Na igën, ha valaki belésegit...

Nagy lett a csend, de gyorsan közbeszólt egy ivócimborája, aki a nagy szájával próbálta megelőzni a bajt.

– Hát van, hogy a baba sokkalta korábban jő mëg, embër! Kérdëzzetëk csak utána. Van, hogy hét-nyolc hónapra születik, mint kërësztapáméknál...

– De ahhoz tényleg Mestër këll ám! – ugratták most már meredeken.

Elértette a mi emberünk, s elismerő szónak érezte az utóbbi megszólalást.

– Nahát! Akartam ës mondani, hogy én lennék az a „tényleg" Mester!

Nagyot dicsekedett...

• *bododáj* buta, tájékozatlan • *vërcánka* szerbiai leányzó

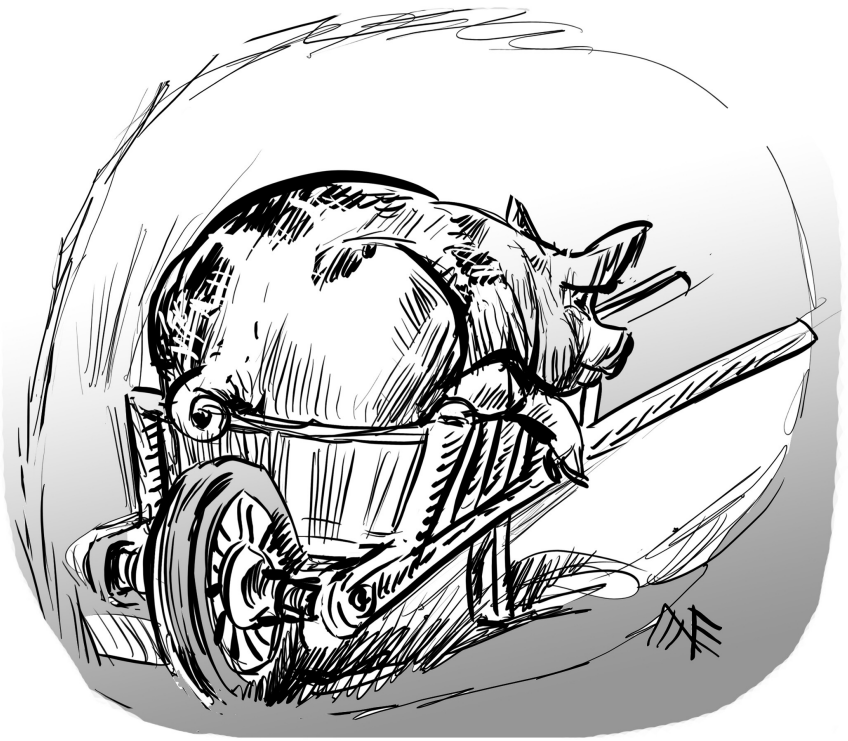

Megnősült egy legényke, s elvette a falu legszebb hajadonját, aki jól tudott dolgozni, nem kancsalított és még csak nem is volt bicegős a járása...

Kaptak nászajándékba egy tisztára fürdetett piros máslis malackát, amit aztán nevelgettek szépen; azt tervezték vele, ha majd megnő, annak is lesznek malackái, s ebből majd gazdagodnak. De szaporítás dolgában nem voltak túlságosan felvilágosítva, s a malackából már koca lett...

Átkérdezett hát a fiatalember a komájához:

– Nëzd csak, komácska, hogy ës mondjam... Ennek a kocácskának kéne keresni ëgy jó kanocskát. De nem *ártány*t, kanocskát!

Megértette a fiatalember, felkerekedett, és hamar-gyorsan bejárta a falut.

Talált is kanocskát a széleken, egy ismerősénél. Megegyeztek, s nagy boldogan hazaszaladt. Volt otthon az udvaron egy ganéjhordó talicska, erre valahogy feltuszkolta a kocát, és vitte nagy boldogan a kanhoz. Igaz, hogy épp fordítva szokás, a kant vezetik a házhoz... De itt ő vitte a kocácskát!

Első nap rendben megtörtént minden. De mondotta a kan gazdája, hogy ezt két-három alkalommal meg kellene ismételni ahhoz, hogy biztos siker legyen. Ezért másnap ugyanígy tettek: a fiatalember feltuszkolta a kocát, s a szomszédok szórakoztatására kétszer is körbe kellett zargatni az udvaron. De sikerült, másodszor is mindent megismételtek.

Na, keltek fel harmadik nap, s a fiatalember már előre borzongott a gondolattól, hogy megint kergetőcskét kell játszani az udvaron, a szomszédok meg jókat röhögnek rajta. De erőt vett magán, lenyomott egy felest, s ki az udvarra. Keresi a kocácskát, hát üres az ól... Keresi a ház háta mögött, nincs.... Azt a mindenit, ez alighanem megszökött... Ahogy ezen törte a fejét, egyszer csak mit lát? Majd hanyatt vágódott: a kocácska már felhúzóckodott a ganéjhordó talicska tetejére, s ott trónolt... Úgy látszik, megtetszett neki...

• *ártány* herélt kan

És hát ki gondolta volna, hogy egy kés alá kívánkozó disznócskában lehet annyi szufla, hogy feltámadjon... Talán a pálinkától lankadt a böllér figyelme, aki gyakorlottan, egy szúrással kivégezte a szívós, de mindhiába kapálódzó lefogott állatot.

Úgy tűnt, hogy ki is múlt rövidesen. Nem mozgott, s ekkor sietősen ráfordították a kopasztóláncokra, amivel megemelték, és zsupsz, belé a *koppasztótekenyőbe*. Ekkor már jöhetett a forrázás, s előkerültek a *vakarók* is.

Igen ám, csakhogy amint a forró vizet rázúdították a disznóra, az hirtelen felvisított, kiugrott a tekenyőből, s uzsgyí! Összevissza rohangált az udvaron, végül nekivágott a *lűtőnek*, áttörte a gyenge *prostyát*, s uccu, neki a legelőnek, s árkon-bokron át, mint a szélvész. Volt mit futni utána. Végül a szomszéd vadászt hívták, hogy kerekezzen utána. Ez hamar-gyorsan utánabiciklizett, s sörétes puskájával lepuffantotta.

Na, hazacipelték valahogy a szegény párát, de az úgy tele lett söréttel, hogy még kolbászt sem csinálhattak belőle, mert a disznó belét is összelyuggatta a lövés. Mesélték, hogy nemcsak a disznótoros vacsorán köpködték az ólmot, de még a húsvéti sonkában is találtak...

• *vakaró* a leforrázott disznó szőrét és bőrének felső hámrétegét, bádogból tölcsérbe hajlított ún. vakaróval kopasztják, tisztítják meg • *koppasztótekenyő* régen fából kivájt, újabban már vaslemezből hajlított és összehegesztett teknő • *lűtő* lejtő, a dombságra épült Székelykeve déli, meredek martja, mely kertekben végződik • *rohangász* rohangál • *prostya* ágakból és fűzfavesszőkből fonott kerítés

Karácsony előtt két-három héttel már sokan le szerették volna vágni a disznajukat, így készültek a falusiak a nagy ünnepre. Izgalmas idők voltak... A disznóvágás rendje a következő volt: a rokonságban a férfiemberek megbeszélték, mikor kinél lesz a disznóvágás. Majd rend szerint bejelentették a komáéknál meg a népes rokonságnál, hogy disznóvágás lesz ekkor s ekkor...

A disznóölések hagyomány szerint karácsony előtt két-három héttel megkezdődtek. Jó korán öltek le; rövid volt a nap, estére mindennek el kellett készülni, s akkor lehetett disznótorozni!

Történt egyszer, hogy már öt óra előtt jól bemézespálinkázott a házhoz verbuvált férfitársaság. A böllér, a gazda, a sógorok, az öregek, de még a nagyobbacska unokák is, akik segédkezni tudtak. Közben előkészítették a szerszámokat, hozták a kötelet, s az ölőkést a nagy tálban. Ketten-hárman fiatalok beugráltak az ólba, hogy az áldozatot kiszorítsák: éppen csak most a kötélhurkot nem sikerül az ártány pofájára akasztani. Így csak a nyakára hurkolták gondolván, hogy ettől a disznó fullad, s még előbb kifárad. De az biza nem! Folyt a kemény tusakodás vele: fülét-farkát elkapták, de gyengék voltak a fogók...

Egyszer csak megugrott az *ártány,* ki az ólból, az öregek, a fiatalok, uzsgyi, mind utána... Kiabált az öreg böllér:

– Fogjátok, fiaim, ahogy tudjátok, me' elszökik! Rántsátok le!

– Kapjátok el a hátsó lábát, vessétëk oldalra! Na! Ne úgy!

Addig kapadoztak a vaksötétben, egyszer leszorították a földre, s csak felkiáltott az öreg:

– Mëgvan, mëgvan a mellső lába! Add a kést!

Ekkor elbőgte magát az egyik unoka:

– Apja, az én lábomot markolássza, ingëm akar leszúrni?!

– Jaj, édës fiam, ne haragudj, eltévesztëttem... olyan szőrös a lábszárod!

• *ártány* herélt kan

Egy ember levágatta a jókora disznaját. Akkora izgalom, sürgés-forgás, *csármálás* volt a házban, hogy a nagy rendetlenségben néhány apró dolgot még hetekig keresni kellett.

Így tűnt el ez egyszer a kölcsönkért, akkoriban méregdrága húsdarálóból a darálókés. A szegény gazda hiába magyarázkodott: harag lett belőle, s a tetejébe a kárt is meg kellett téríteni. Ekkor kapta az asszony a pofont, amiért kiöntötte a darálókést: s a pofon nagyobbra sikeredett a kelleténél, ami miatt napokig csak a kapucskáig járt a kulcslyukon leskelődni...

Aztán mégiscsak kiderült, hogy nem az asszony volt a hibás a darálókés eltűnése miatt! Ezért kell most elejétől átmesélni az egész történetet...

Szóval az egyszerinek levágták a disznaját. Meg is kopasztották, fel is szelték s darabolták, ahogy kellett. A belsőségeket kiszedték, megfőzték, az aprólékot *pucorba, gömbecbe* aprították sajtnak. De ez a disznó olyan nagy volt, s olyan vastag bele volt: csak a kolbászt töltötték, de a hurkabelet már csak úgy kézzel gyömöszölték teli, marokkal tömködték!

Szépen sikeredett minden, és megvolt este a nagy dínomdánom, a disznótor. Éjfél után megtörtént az asztalbontás, majd a vendégek kikísérése:

– Jóccakát, köszönjük a vacsorát! – elköszönéssel, majd következett a fenekestül felfordított ház gyors kitakarítása, s az „első rend" helyreállítása, hogy mégis nyugodtabbak legyenek másnap...

Reggel aztán felserkentek a háziak megint. Elpakoltak mindent, mit hova. Majd összeválogatták a komáknak, közeli rokonoknak szánt kóstolót: *tëpërtyüt,* egy kisebb szál kolbászt, hurkából, hogy legyen elég, kettőt is... amit *cëkkërbe* tettek, s a gyermekekkel körbeküldtek a faluba.

– A hurkával máskor ne fáradjonak. Azt szeressük nagyon, de bővibe van nekünk ës! – üzenték viccesen... A gyermek meg nagyjából a következő szöveggel tért vissza:

– Azt izenték, köszönik a *kölcségët*!

Aztán hamar-gyorsan beüzemelték a füstölőt, hogy a kosárban pihenő friss kolbászt, hurkát megkezeljék.

Mindezek után a gazda összeszedte a disznóvágáskor használatos szerszámokat, a sajátját elrakosgatta, a kölcsönkértet pedig költséggel visszaküldte s megköszönte.

Most ugye hiányzott az egyik darálókés: ez bizony nagyon nagy baj volt. S amikor sehogy se került elő, akkor kapta azt a nagy pofont az asszony...

Legvégül rendezni kellett valahogy a kárt: aztán karácsonyig csend honolt a házban.

De addig, a rokonságban-komaságban volt még vagy négy-öt disznótor, s közben folyton ment a kóstolók küldözgetése. Akkor egyszer csak kaptak egy költséget a széleken lakó rokontól, s megint egy ritka vastag, szép szál hurkával... Gondolta is az ember, ezt majd megeszik az ünnepek után, s eltette... S így aztán addig kóstoltatták a hurkát, mígnem rájöttek, hogy az övéké, mert amikor felvágták, nagyot koccant a kés! Hát uramfia, az elveszett darálókés benne volt!

Akkor derült ki, hogy a hurkájuk körbeutazta a falut, hogy legvégül visszakerüljön a gazdájához...

• *csármálás* vidám hangoskodás • *pucor* gömböc, disznóbendő
• *tëpërtyü* tepertő • *cëkkër* hálós szatyor • *költség* kóstoló

A régi lakodalmaknak nagy feneket kerítettek, de se az örömszülők, se a meghívott vendégek nem voltak különösen tehetősebbek egy átlagos, földből élő, keservesen küzdő parasztnemzedéknél. Ezért szokás volt, hogy a meghívottak gyűjtötték össze élelmet. Élő vagy vágott tyúkot, tojást, miegymást, süteményeket, s még tortát is vittek a lakodalmas házhoz, de ráadásul egész héten segédkeztek a lakodalmas háznál is. Így készítették elő a világraszóló mulatozást...

Bár ezt senki se firtatta, néha megtörtént, hogy a szegényebb rokonságtól kisebb tyúkot, s kevesebb miegymást vittek a lakodalmas házhoz...

Így volt ez Jánossal és Reginával, akik a nincstelenségüket aligha palástolhatták: az ínségük és a jó étvágyuk azonban fordított arányban volt... Amikor már túl volt a násznép az ajándékszedésen, és kezdődhetett a *vőfényëk* és a *nyoszojuk* által felszolgált vacsora, ők, szegények, igyekeztek a legjobb falatok közelébe férkőzni. Mondani se kell, otthon egész nap koplaltak, hogy a lakodalomban több férjen a hasukba. Így aztán, amikor elkezdődött a vacsora, és sor került előbb a krumplipaprikásra, majd a jó töltött káposztára, végül pedig a sült húsra aszaltszilvakompóttal, nem tudtak betelni a gyönyörűségtől. Falatoztak dugulásig. Közben biztatták egymást:

– Egyél, Rëgina!

– Egyél te ës, János!

A végén már úgy elteltek, úgy jóllaktak, hogy még táncolni se tudtak. Idő után fáradtak lettek, s gondoltak egyet: hagyták a többi embert mulatozni, ők meg szépen „hazaeregéltek".

Otthon aztán éjjel nagyon nyomta a gyomrukat a vacsora. Jó lett volna inni, de a vizes locsoló, amiből ihattak volna, üres volt: és hol volt még akkoriban csapvíz! Még kerekes kút sem volt az udvaron, csak valahol az utca közepén. De ki fog éjnek idején vödör vizekkel cipekedni... Reginának eszébe jutott:

– Te János, ott maradt a tekenyőbe az öblítő víz, nem ës nagyon szappanyos... ha a tetejit félrehajtom, ihatnánk belőle, úgyse láti senki!

Na ezt gyorsan meg is oldották... Egy-egy jó pohár vizet felhajtottak, s visszafeküdtek. Hanem reggel felé, mikor a szappanyos víz lecsúszott, s megdolgozta a beleiket, lett egyszerre galamberegetés. S a kalamajka: elfogta őket a szapora, s úgy jártak kereken, hogy csak tépték ki a *klozetajtót* egymás kezéből...

Így jártak...

• *vőfény, nyoszoju* vőfély, nyoszolyó • *klozetajtó* a nyári illemhely ajtaja